

IURIDICA PRIMA

Institute for Legal – Economic Research and Education

**International Scientific Conference
OHRID SCHOOL OF LAW
2018**

***Reforms in the Law:
Step Forward to Rule of Law***

8

IURIDICA PRIMA

Institute for Legal – Economic Research and Education

4-th International Scientific Conference
10-13 May 2018 Ohrid

**OHRID SCHOOL OF LAW
2018**

*Reforms in the Law:
Step Forward to Rule of Law*

8

Издавач:

Институт за правно-економски истражувања и едукација
ЈУРУДИКА ПРИМА
Димо Хаџи Димов 8/1-1 Скопје, Република Македонија
iuridicaprima.mk
iuridicaprima@gmail.com

Publisher:

Institute for Legal-Economic Research an Education
IURIDICA PRIMA
Dimo Hadzi Dimov 8/1-1 Skopje, Republic of Macedonia
iuridicaprima.mk
iuridicaprima@gmail.com

За издавачот:

Проф. д-р Ангел Ристов
For the Publisher:
Angel Ristov, Phd

Печати:

Стоби Трејд
Print:
Stobi Trejd

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

34(082)

МЕЃУНАРОДНА научна конференција Охридска школа на правото (4 ; 2018 ;
Охрид)

Охридска школа на правото. Реформи во правото : чекор поблиску
до владеењето на правото / 4-та Меѓународна научна конференција 10-13
Мај 2018 Охрид ; [главен и одговорен уредник Ангел Ристов]. - Скопје :
Институт за правно-економски истражувања Јуридика Прима, 2018. - 2 св.
(356 ; 328 стр.) : илустр. ; 25 см

Трудови на повеќе јазици. - На преднасл. стр.: Ohrid scholl of law 2018,
Reforms in the law : step forward to rule of law / 4-th International
Scientific Conference 10-13 May 2018 Ohrid. - Фусноти кон текстот. -
Библиографија и summaries кон одделни трудови

ISBN 978-608-66152-2-2 (кн. 7)
ISBN 978-608-66152-3-9 (кн. 8)

а) Право - Зборници
COBISS.MK-ID 109051914

IURIDICA PRIMA

ЈУРИДИКА ПРИМА

Институт за правно економски истражувања и едукација

4-та Меѓународна научна конференција
10-13 Мај 2018 Охрид

**ОХРИДСКА ШКОЛА НА ПРАВОТО
2018**

*Реформи во правото:
Чекор поблиску до владеењето на правото*

8

Institute for Legal – Economic Research and Education
IURIDICA PRIMA

Editor –in-chief: Professor Angel Ristov, PhD

International Editorial Board:

1. PhD, Ivan Ruschev, Faculty of Law, University “St. Kliment Ohridski” Sofia, Republic of Bulgaria;
2. Phd, Mihail Malchev, Faculty of Law, University “St. Kliment Ohridski” Sofia, Republic of Bulgaria;
3. PhD, Barbara Novak, Faculty of Law, University in Ljubljana, Republic of Slovenia;
4. PhD, Draginja Vuksanović, Faculty of Law, University in Podgorica, Republic of Monte Negro;
5. PhD, Ilija Vukčević, Faculty of Law, University, Donja Gorica, Podgorica, Republic of Monte Negro;
6. PhD, Nenad Tešić, Faculty of Law, University in Belgrade, Republic of Serbia;
7. PhD, Novak Krstić, Faculty of Law, University in Nis, Republic of Serbia;
8. PhD, Vesna Simovic Zvicer, Faculty of Law, University in Podgorica, Republic of Monte Negro;
9. PhD, Marko Bevanda, Faculty of Law, University in Mostar, Republic of Bosnia and Hercegovina;
10. PhD, Radenko Jotanović, Faculty of Law, University in Banja Luka, Republic of Srpska, Bosnia and Hercegovina;
11. PhD, Sanja Gongeta, Republic of Croatia, College of Applied Sciences Lavoslav Ružički in Vukovar, Republic of Croatia;
12. LLM, Lidija Šimunović, Faculty of Law, University in Osijek, Republic of Croatia;
13. Seregin Andrej Viktorovich, Assistant Professor, Candidate on Legal Sciences, South Federal University, Rostov on Don, Russian Federation;
14. PhD, Ivana Shumanovska Spasovska, Faculty of Law “Iustinianus Primus” University “Ss. Cyril and Methodius” Skopje, Republic of Macedonia;
15. PhD, Jovan Zafirovski, Faculty of Law “Iustinianus Primus” University “Ss. Cyril and Methodius” Skopje, Republic of Macedonia
16. PhD, Ilija Rumenov, Faculty of Law “Iustinianus Primus” University “Ss. Cyril and Methodius” Skopje, Republic of Macedonia;
17. LLM, Ilija Manasiev, Faculty of Law “Iustinianus Primus” University “Ss. Cyril and Methodius” Skopje, Republic of Macedonia.

Институт за правно-економски истражувања и едукација
ЈУРИДИКА ПРИМА

Главен и одговорен уредник: проф. д-р Ангел Ристов

Меѓународен уредувачки одбор:

1. Д-р д-р Иван Русчев, Правен факултет Универзитет „Св. Климент Охридски“ Софија, Република Бугарија;
2. Д-р Михаил Малчев, Правен факултет, Универзитет „Св. Климент Охридски“ Софија, Република Бугарија;
3. Д-р Барбара Новак, Правен факултет, Универзитет во Љубљана, Република Словенија;
4. Д-р Илија Вукчевиќ, Правен факултет, Универзитет Доња Горица, Подгорица, Република Црна Гора;
5. Д-р Драгиња Вуксановиќ, Правен факултет, Универзитет во Подгорица, Република Црна Гора;
6. Д-р Ненад Тешиќ, Правен факултет Универзитет во Белград, Република Србија;
7. Д-р Новак Крстиќ, Правен факултет Универзитет во Ниш, Република Србија;
8. Д-р Весна Симовиќ Звицер, Правен факултет, Универзитет во Подгорица, Република Црна Гора;
9. Д-р Марко Беванда, Правен факултет Универзитет Мостар, Република Босна и Херцеговина;
10. Д-р Раденко Јотановиќ, Правен факултет Универзитет во Бања Лука, Република Македонија, Република Српска, Босна и Херцеговина;
11. Д-р Сања Гонцета, Колеџ на применети науки Лавослав Ружички, Република Хрватска;
12. М-р Лидија Шимуновиќ, Правен факултет, Универзитет во Осијек, Република Хрватска;
13. Серегин Андреј Викторович, кандидат на правни наука Јужниот федерален универзитет во Ростов на Дон, Руска Федерација;
14. Д-р Ивана Шумановска Спасовска, Правен факултет „Јустинијан Први“ Универзитет „Св. Кирил Методиј“ Скопје, Република Македонија;
15. Д-р Јован Зафировски, Правен факултет „Јустинијан Први“ Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ Скопје, Република Македонија;
16. Д-р Илија Руменов, Правен факултет „Јустинијан Први“ Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ Скопје, Република Македонија.
17. М-р Илија Манасиев, Правен факултет „Јустинијан Први“ Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ Скопје, Република Македонија

СОДРЖИНА

8.1. Проф. др Небојша Ранђеловић Др Жељко В. Лазић Мр Мартин Матијашевић ПРЕПОЗНАВАЊЕ И РЕАГОВАЊЕ НА ДИСКРИМИНАЦИЈУ У ПОЛИЦИЈСКОМ ПОСТУПАЊУ.....	11
•	
8.2 Красимир Влахов Д-р Михаил Малчев ЗАКОНОДАТЕЛНАТА РЕФОРМА НА РАЗПОРЕДБАТА НА ЧЛЕН 51 ОТ ЗАКОНА ЗА НАСЛЕДСТВОТО - като гаранция за уеднаквяване на спорната съдебна практика по приложението ѝ.....	31
8.3. Проф. д-р Тони Ѓоргиев М-р Гоце Стоиловски ПРЕКУ ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА ИЛИ КОНТРОЛАТА НА УМОТ ДО НОВ СВЕТ ЗА СИТЕ.....	49
8.4. Dr. Sanja Gongeta EUROPSKI ZAKONODAVNI OKVIR MEĐUBANKOVNIH NAKNADA ZA PLATNE TRANSAKCIJE PUTEM KARTICA.....	59
8.5. Проф. д-р Зоран Јовановски НЕГАТИВНИТЕ СТРАНИ НА ГЛОБАЛИЗАЦИЈАТА.....	71
8.6. Д-р Билјана Каровска-Андоновска РЕФОРМИТЕ ВО СИСТЕМОТ ЗА СЛЕДЕЊЕ НА КОМУНИКАЦИИТЕ НАСПРЕМА ПРЕПОРАКИТЕ ВО ИЗВЕШТАЈОТ НА ПРИБЕ.....	85
8.7. Д-р Орде Ѓорѓиоски ПРЕПОРАКИ ЗА КРЕИРАЊЕ ПРАВНА РАМКА ЗА ЕФЕКТИВНА „БОРБА“ СО ДОЦНЕЊЕТО ВО ПЛАЌАЊЕТО НА ПАРИЧНИТЕ ОБВРСКИ.....	99

8.8. Др Марија Тасић МЕЃУНАРОДНОПРАВНА ЗАШТИТА МАЊИНСКИХ АКЦИОНАРА У СВОЈСТВУ СТРАНИХ ИНВЕСТИТОРА.....	117
8.9. Д-р Илија Руменов СТАНДАРДИТЕ НА ХАШКАТА КОНФЕРЕНЦИЈА ЗА МЕЃУНАРОДНО ПРИВАТНО ПРАВО И ЕУ ПОВРЗАНИ СО ПРЕКУГРАНИЧНАТА НАПЛАТА НА ИЗДРШКА СО ОСВРТ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА.....	133
8.10. М-р Марјан Коцевски ПОТРЕБИТЕ ОД ИЗМЕНУВАЊЕ И ДОПОЛНУВАЊЕ И ДОПОЛНУВАЊЕ НА АКТУЕЛНИОТ ЗАКОН ЗА НОТАРИЈАТ.....	149
8.11. Марија Драгићевић ЗАШТИТА ЛИЧНИХ ПОДАТАКА ЗАПОСЛЕНИХ И КАНДИДАТА ЗА ЗАПОСЛЕЊЕ.....	163
8.12. Александра Васић О ПРАВНОЈ ПРИРОДИ УГОВОРА О ЛИЗИНГУ.....	189
8.13. М-р Александар Јовановски ПРЕДНОСТИ И НЕДОСТАТОЦИ НА ЈАВНОТО ПРИВАТНО ПАРТНЕРСТВО.....	207
8.14. Катарина Живановић, LL.M ЗЛОУПОТРЕБА ПРАВА ОКРИВЉЕНОГ УСМЕРЕНА НА ОДУГОВЛАЧЕЊЕ КРИВИЧНОГ ПОСТУПКА – ХАРМОНИЗАЦИЈА ДОМАЋЕГ ЗАКОНОДАВСТВА СА НОРМАМА МЕЃУНАРОДНОГ ПРАВА УЗ ПРИКАЗ ПРАКСЕ УСТАВНОГ СУДА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ.....	219
8.15. Миња Блажић Павићевић, LL.M ПОВРЕДА ПРАВА НА ОДБРАНУ У ПРАКСИ ЕВРОПСКОГ СУДА ЗА ЉУДСКА ПРАВА.....	237
8.16. Sanja Mišević ARBITRARNOST SUDSKIH ODLUKA KAO UGROZA VLADAVINI PRAVA U HRVATSKOJ – DE LEGE LATA DE LEGE FERENDA.....	251

8.17. Жељко Кршић
**СВЈЕДОК САРАДНИК ПРАВОСУЂА У КРИВИЧНОМ
ПОСТУПКУ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ DE LEGE LATA
DE LEGE FERENDA.....271**

8.18. М-р Илија Манасиев
**ЗАДОЛЖИТЕЛНА НАСПРОТИ ДОБРОВОЛНА
МЕДИЈАЦИЈА ВО ТЕОРИЈАТА И ПРАКСАТА
ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА.....289**

8.19. Проф. д-р Ангел Ристов
**ЗАШТИТА НА ПРАВАТА НА ДОВЕРИТЕЛИТЕ ВО
МАКЕДОНСКОТО НАСЛЕДНО ПРАВО: ДЕКОР ИЛИ ЧЕКОР
КОН ВЛАДЕЕЊЕТО НА ПРАВОТО.....303**

**СТАНДАРДИТЕ НА ХАШКАТА КОНФЕРЕНЦИЈА ЗА
МЕЃУНАРОДНО ПРИВАТНО ПРАВО И ЕУ ПОВРЗАНИ СО
ПРЕКУГРАНИЧНАТА НАПЛАТА НА ИЗДРШКА СО ОСВРТ НА
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА**

UDK: 347.615:340.13(497.7)

347.615:341.24

Original research paper

***Апстракт:** Правните правила во Република Македонија кои се однесуваат на прекугранична наплата на побарувањата за издршка се повеќе или помалку непроменети од донесувањето на Законот за решавањето на судирот на законите со прописите на другите држави (ЗРСЗ) од 1982 година. Тоа значи дека одредбите за определување на меѓународна надлежност и колизионите норми во Законот за меѓународно приватно право на Република Македонија (ЗМПП) полнат 35 години. Во меѓувреме Хашката конференција за меѓународно приватно право во рамките на своите овластувања создаде два нови меѓународни договора: Хашката конвенција за меѓународна наплата на издршка на децата и други форми на семејна издршка од 2007 година и Хашкиот Протокол за меродавното право на обврската за издршка од 2007 година кои предвидуваат нови правила за определувањето на меродавното право. Во исто време, Европската унија ја донесе Регулативата бр. 4/2009 која содржи правила за определувањето на надлежноста, меродавното право, признавањето и извршувањето на странските одлуки и соработката во делот на обврската за издршка. Во овој контекст, Република Македонија (како држава кандидат за членство во ЕУ) се соочува со современи предизвици да го прилагоди својот правен систем на овие нови јурисдикциони критериуми и колизионни норми создадени во рамките на Хашката конференција и ЕУ. Овој труд најпрвин ќе даде краток осврт на постојните правила во Законот за меѓународно приватно право од 2007 година кои се однесуваат на обврската за издршка во Република Македонија и ќе ги спореди со правните правила предвидени во Хашките*

* Доцент на научната област меѓународно приватно право, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје, i.rumenov@pf.ukim.edu.mk

конвенции и регулативите на ЕУ и второ ќе се осврне на околностите кои и стојат на патот на Република Македонија во адаптирањето на правниот систем со правилата на Хашката конференција и ЕУ.

Клучни зборови: меѓународна надлежност, колизиони норми, издршка, ЗМПП, Хашката конвенција од 2007 година, Хашкиот протокол од 2007 година, Регулативата бр. 4/2009

1. Општо

Одредбите за меѓународно приватно право во Република Македонија се регулираат во Законот за меѓународно приватно право (ЗМПП).¹ Во Октомври 2007 година, Република Македонија како независна држава го донесе својата прв закон од областа на меѓународното приватно право, меѓутоа овој закон, историски, не преставуваше прво систематизирање на одредбите на меѓународното приватно право на овие простори.² По својата структура ЗМПП содржи голем број на поклопувања во решенијата со Законот за решавањето на судирот на законите со прописите на другите држави од 1982 година (ЗРСЗ)³ кој всушност претставуваше прв кодификуван закон од областа на меѓународното приватно право донесен на федерално ниво во Социјалистичка Федеративна Република Југославија (СФРЈ). Пред донесувањето на ЗРСЗ, одредбите на меѓународното приватно право или беа предвидени во посебни закони или одредени правни сегменти не беа законски регулирани.⁴ Поради тоа со право се смета дека кодификувањето на одредбите на меѓународното приватно право на просторот на СФРЈ започнува со ЗРСЗ.⁵ Овој закон остана на сила во Република Македонија петнаесет години по распадот на СФРЈ врз основа на Уставниот закон за примена на Уставот на Република Македонија.⁶

Сличноста помеѓу овие два закона (ЗМПП и ЗРСЗ) е евидентна.

¹ Објавен во „Службен весник на Република Македонија бр. 87/2007 и 156/2010.

² Гавроска П., Дескоски Т., *Меѓународно приватно право*, Скопје, 2011, 66.

³ Закон за решавање на судирот на законите со прописите на другите држави во определени односи, Службен весник на СФРЈ, бр. 43/1982.

⁴ Varadi T. Bordaš B., Knežević G., Pavić V., *Međunaodnoprivatnopravo*, desetoizdanje, JP „Službeni Glasnik“, Beograd, 2008, 61.

⁵ Повеќе за историските аспекти на донесувањето на ЗРСЗ види, Živković M., Stanivuković M., *Međunarodnoprivatnopravo (opštideo)*, Beograd, Službeni glasnik, 2006, 41-42.

⁶ Службен весник на РМ, бр. 52/1991.

Двата закона се систематизирани на ист начин, поделени се во шест глави во кои се предвидени одредби за одредување на меѓународната надлежност, судирот на законите, признавањето и извршувањето на странските судски одлуки и останати правила. Во контекст на семејно правните односи, ЗМПП е под силно влијание на неговиот претходник ЗРСЗ. Таквата поставеност сепак овозможува една теоретска и практична предност, а тоа е континуитет и конзистентност во толкувањето на одредбите и користењето со практични и академски материјали кои се однесуваат на двата закона.

Подрачјето на примена на двата закона е во голема мера идентичен⁷. Како еден од основните правни сегменти за што се предвидени посебни меѓународно приватно правни норми е семејното право. Постојат посебни колизиони норми, норми за определување на меѓународна надлежност и посебни правила кои се однесуваат на признавањето и извршувањето на странските судски одлуки насочени кон решавање на проблемите кои произлегуваат од семејно-правните односи каде се појавил странски елемент.

Конкретно, ЗМПП содржи одредби за определувањето на меродавното право за семејно-правните односи како што се на пример: брачни односи,⁸ брачни имотни режими,⁹ односи помеѓу родители и деца,¹⁰ признавање, воспоставување и оспорување на татковство и мајчинство,¹¹ издршка,¹² позаконување,¹³ посвојување,¹⁴ старателски права и привремени мерки.¹⁵

ЗМПП содржи и одредби за одредување на меѓународната надлежност на судовите и други органи на Република Македонија во односи со странски елемент. Општата меѓународна надлежност на судовите на Република Македонија во ЗМПП се определува врз основа на живеалиштето/седиштето на тужениот.¹⁶ Меѓутоа, во голем број на семејни односи, ЗМПП отстапува од општиот критериум за воспоставување на меѓународната надлежност (живеалиштето на тужениот) и за голем број од нив предвидува одредби

⁷ Член 1 од ЗМПП и член 1 од ЗРСЗ.

⁸ Член 38-41 од ЗМПП.

⁹ Член 42-44 од ЗМПП. Член 45 од ЗМПП се однесува на имотни односи на лица кои живеат во вонбрачна заедница.

¹⁰ Член 46 од ЗМПП.

¹¹ Член 47 од ЗМПП.

¹² Член 48 од ЗМПП.

¹³ Член 49 од ЗМПП.

¹⁴ Член 50-51 од ЗМПП.

¹⁵ Член 17 од ЗМПП

¹⁶ Член 52 од ЗМПП. Истите јурисдикциони критериуми беа предвидени и со ЗРСЗ (член 46).

за определување на посебна меѓународна надлежност како што се: брачни имотни односи,¹⁷ брачни односи,¹⁸ воспоставување и оспорување на татковство и мајчинство,¹⁹ родителски односи,²⁰ издршка,²¹ дозволување на склучување на брак на малолетници,²² посвојување,²³ права на старателство,²⁴ и привремени мерки.²⁵

Системот на прекугранична наплата на издршка во Европа е структуриран така што определени односи се регулирани од страна на конвенциите на Хашката конференција за меѓународно приватно право (Хашката конференција), додека друг дел е опфатен со регулативите на ЕУ.²⁶ Хашката конференција се занимава со проблематиката на прекуграничната наплата на издршка подолг период започнувајќи од 50-тите години на 20-век во облик на Хашката конвенција од 24 Октомври 1956 година за меродавното право на обврската за издршка спрема децата и Хашката конвенција од 15 Април 1958 година за признавањето и извршувањето на одлуки кои се однесуваат на издршка спрема децата. Во седумдесеттите години на минатиот век во рамките на Хашката конференција биле донесени втората генерација на меѓународни договори од делот на прекуграничната наплата на издршка и тоа Хашката конвенција од 2 Октомври 1973 година за признавањето и извршувањето на одлуки кои се однесуваат на обврската за издржување и Хашката конвенција од 2 Октомври 1973 година за меродавното право за обврската за издржување. Значењето кое е доделено на прашањето на прекуграничната наплата на обврската за издржување се согледува во фактот што Хашката конференција носи трета генерација на меѓународни договори во 2007 година: Хашката Конвенција од 23 Ноември 2007 година за прекугранична наплата на издршка за децата и други форми на семејна издршка и Протоколот од 23 Ноември 2007 година за меродавното

¹⁷ Член 72 од ЗМПП.

¹⁸ Член 73-75 од ЗМПП.

¹⁹ Член 76 и 77 од ЗМПП.

²⁰ Член 78, 81, 82 од ЗМПП.

²¹ Член 79 и 80 од ЗМПП.

²² Член 83 од ЗМПП.

²³ Член 87 од ЗМПП.

²⁴ Член 88 и 89 од ЗМПП.

²⁵ Член 90 од ЗМПП.

²⁶ Друга конвенција која е релевантна во овој контекст е Њујоршката конвенција за остварување на алиментациони побарувања во странство од 1956 год. (Република Македонија е членка), но оваа конвенција содржи одредби кои се однесуваат на прекугранична соработка помеѓу надлежни органи и не содржи одредби кои се однесуваат на директна меѓународна надлежност и колизиони норми.

определување на меродавното право за обврска за издржување.²⁷Од друга страна ЕУ во 2009 година ја донесе Регулативата на Советот (ЕК) 4/2009 за надлежност, меродавно право, признавање и извршување на одлуки и соработка во работи од обврската за издржување (Регулативата 4/2009).²⁸Со оваа регулатива се регулираат различни аспекти на меѓународното приватно право на ЕУ како на пр. правила за директна меѓународна надлежност, признавање и извршување на странски одлуки, правна помош и соработка. Сепак, иако во насловот е предвидено дека оваа регулатива содржи колизиони норми за определување на меродавното право за обврската за издршка, сепак такви норми во самата регулатива не постојат, туку постои големо преклопување со Хашкиот протокол од 2007 година кој всушност претставува правниот извор на овие одредби. Новитет во правното регулирање и стандардизирање во рамките на ЕУ²⁹е тоа што наместо Регулативата 4/2009 да содржи колизиони норми во неа е предвидена упатувачка клаузула со која се овозможува директна примена на одредбите на Хашкиот протокол од 2007 година за определувањето на меродавното право на односите кои се однесуваат на обврската за издршка.³⁰

За новите тенденции во модерното семејно право и развојот на меѓународното приватно право за овие односи во контекст на правото на Република Македонија потребна е поголема анализа која би ги надминала границите и целта на овој труд.³¹Овој труд ќе направи анализа на Европскиот

²⁷ Повеќе за позицијата на режимот за прекугранична наплата на издршка воспоставен со Хашката конференција види, Walker S., *Maintenance and Child Support in Private International Law*, Oxford and Portland, Oregon, 2015, стр. 18-24

²⁸ Регулативана Советот (ЕЗ) 4/2009 од 18 декември 2008 год. за надлежност, меродавното право, признавање и извршување на одлуки и соработка во областа на обврска за издршка [2009] OJ L7/1. Повеќе за позадината на донесувањето на Регулативата види, Ferrand F., *The Council Regulation (EC) No 4/2009 of 18 December 2008 on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and cooperation in matters relating to maintenance obligations*, Latest Developments in Private International Law, Díaz C. B. (eds), Intersentia, Cambridge-Antwerp-Portland, 2011, 83-90.

²⁹ Župan, M., *Innovations of the 2007 Hague Maintenance Protocol*, The Recovery of Maintenance in the EU and Worldwide (Beaumont P., Hess B., Walker S. and Spancken S. ed.), Oxford and Portland, Oregon, 2014, 314.

³⁰ Член 15 од Регулативата 4/2009.

³¹ Повеќе за новите тенденции во меѓународното приватно право во делот на семејните односи види, Boele-Woelki K., *The principles of European family law: its aims and prospects*, Utrecht Law Review, Volume 1, Issue 2, 2005, стр.160-168; Župan, M., *Europaskapравосудна соработка и прекогранични мобилски предмети (European judicial cooperation in cross border family matters)*, Правни аспекти прекограничне соработки EU интеграција: Мађарска–Хрватска, Правни факултет Свеучилишта Пеџуши Правни факултет у Осијеку, 2011, 591-618.

систем на прекугранична наплата на издршка и да ги спореди релевантните прописи со прописите на Република Македонија предвидени во ЗМПП со цел да се даде одговор на две едноставни прашања: Дали решенијата предвидени во ЗМПП одговараат на правилата за директна меѓународна надлежност во Регулативата 4/2009 и правилата за определувањето на меродавното право во Хашкиот протокол од 2007 година и кои идни мерки е потребно да ги преземе Република Македонија со цел да се прилагоди на стандардите кои постојат во одредби за прекугранична наплата на издршка во рамките на ЕУ и Хашката конференција ?

2. Правила за меѓународна надлежност

2.1. Правила за определување на меѓународна надлежност на судовите на Република Македонија содржани во ЗМПП кои се однесуваат на обврската за издршка

Во рамките на ЗМПП предвидени се петнаесет членови кои се однесуваат на определувањето на посебна меѓународната надлежност на судовите на Република Македонија за случаите од областа на семејното право. Од нив само три се однесуваат на обврската за издршка. Овие одредби се дадени во членовите 79, 80 и 81 од ЗМПП.

Одредбите од членот 79 од ЗМПП се речиси идентични со одредбите предвидени во членот 67 од ЗРСЗ.³² Со овие одредби се предвидува посебна меѓународна надлежност на судовите на Република Македонија во два случаја: во однос на законска издршка на деца и издршка на сопружници и поранешни сопружници. Во првиот случај судовите на Република Македонија имаат надлежност да расправаат за законска издршка на деца и во случаите кога тужениот нема живеалиште во Република Македонија доколку алтернативно се исполнети следните услови:

1. детето поднесува тужба и има живеалиште во Република Македонија;
2. тужителот и тужениот се државјани на Република Македонија, без оглед на тоа каде имаат живеалиште; или
3. тужителот е малолетно дете и е државјанин на Република Македонија.³³

³² Член 67 (2) од ЗРСЗ кој се однесува на одредување на меѓународна надлежност во случаите на издршка на лица кои не се деца, а тужениот нема живеалиште во СФРЈ и тужителот има државјанство на СФРЈ и има живеалиште во СФРЈ.

³³ Член 79(1) од ЗМПП.

Во вториот случај што се однесува на законско издржување меѓу брачни другари и поранешни брачни другари, судовите на Република Македонија ќе имаат надлежност и ако брачните другари имале свое последно заедничко живеалиште во Република Македонија, а тужителот во моментот на поднесувањето на тужбата има живеалиште во Република Македонија.³⁴ Во сите овие случаи кои се однесуваат на определување на меѓународна надлежност за обврската за издршка, можноста за избор на надлежноста е изречно исклучена.³⁵

Од претходно изнесеното може да се заклучи дека во случаите на определување на меѓународна надлежност на судна Република Македонија во однос на законската обврска за издршка на деца, јурисдикционите критериуми се: живеалиштето на тужениот, живеалиштето на детето, кумулативно државјанството на тужениот и тужителот (независно од живеалиштето) и државјанството на малолетното дете. Во вториот случај во однос на законската обврска за издршка на брачни другари и поранешни брачни другари главните јурисдикциони критериуми се: живеалиштето на тужениот и кумулативно последното живеалиште на брачните другари како и живеалиштето на тужителот.

Членовите 80 и 81 од ЗМПП предвидуваат определување на меѓународна надлежност на судовите на Република Македонија врз основа на други критериуми од оние кои се основаат врз основа на субјектите на спорот. Така членот 80 од ЗМПП предвидува воспоставување на меѓународна надлежност на суд на Република Македонија доколку тужениот има имот во Република Македонија од кој може да се наплати издржувањето, додека членот 81 од ЗМПП предвидува одредби со кои се овозможува постоење на атракциона надлежност во случаите на обврска за издршка на деца (како и за случаите на заштита и воспитување на деца) доколку овие спорови се решаваат заедно со споровите од позаконување или споровите за утврдување или оспорување на татковство или мајчинство (случаи кај кои преодоминантно е државјанството како јурисдикционен критериум).³⁶

³⁴ Член 79(2) од ЗМПП.

³⁵ Член 56(4) од ЗМПП.

³⁶ Види член 76, 77 и 82 од ЗМПП.

Членови од ЗМПП	Јурисдикционен критериум			
Чл. 52 (Општа меѓународна надлежност на суд на РМ)	Живеалиштето на тужениот се наоѓа во РМ			
Чл. 79 (обврска за издршка на деца, брачни другари и поранешни брачни другари)	Детето ја поднесува тужбата и има живеалиште во РМ;	Кумулативно државјанството на тужителот и тужениот се наоѓа во РМ (независно од нивното живеалиште)	Детето ја поднесува тужбата и има државјанство во РМ;	Кумулативно последното живеалиште на брачните другари било во РМ и тужителот има живеалиште на РМ
Чл.80 (законско издржување врз основа на имот од кој може да се наплати издржувањето)	Имотот на тужениот се наоѓа во РМ			
Чл. 81 (атракциона надлежност на споровите за одлучување за заштита воспитување и издржување на деца коа тие спорови се решаваат заедно со споровите за позаконување или спорови за утврдување на татковство или мајчинство)	Атракциона надлежност врз основа на членовите 76, 77 и 82 (врз основа на државјанството (на РМ) на субјектите			

Ако се погледнат јурисдикционите критериуми предвидени во ЗМПП во однос на обврската за издршка може да се заклучи дека живеалиштето

или некаква комбинација на живеалиштето и државјанството преставуваат преобладаваачи основи за воспоставување на меѓународната надлежност на судовите на Република Македонија.³⁷ Токму ваквата поставеност на националното законодавство било причина зошто СФРЈ се воздржувала од ратификување на Хашките конвенции од оваа област.³⁸

2.2. Правила за определување на меѓународна надлежност содржани во Регулативата 4/2009

Одредбите за определување на меѓународна надлежност содржани во Хашката конвенција од 2007 година и оние предвидени во Регулативата 4/2009 се разликуваат суштински бидејќи правилата предвидени во конвенцијата се однесуваат на определување на индиректна меѓународна надлежност³⁹ додека одредбите предвидени во Регулативата 4/2009 се однесуваат на директна меѓународна надлежност.⁴⁰ Друг значаен аспект предвиден со Регулативата на ЕУ 4/2009 е тоа што правилата за определување на меѓународна надлежност имаат универзална примена, односно со овие одредби се заменуваат националните правила за определување на меѓународна надлежност и се применуваат на сите ситуации (кои потпаѓаат под подрачјето на примена на регулативата) од страна на судовите на државите членки.⁴¹ Основниот јурисдикционен критериум предвиден во Регулативата 4/2009 е вообичаеното престојувалиште на тужениот/доверителот.⁴² Самата регулатива предвидува можност на *prorogatioiusdiriction* односно страните можат да договорат надлежност. Оттука произлегува дека и автономијата на волјата е предвидена како јурисдикционен критериум со Регулативата 4/2009.⁴³ Исто така со цел

³⁷ Повеќе за доминацијата на државјанството како јурисдикционен критериум и како точка на врзување во ЗРСЗ види, Stanivuković M., *Srpsko međunarodno privatno pravo u vremenutranzicije: promenjeni značaj državljanstva i prebivališta*, Državljanst voimeđunarodnoprivatnopravo, Haškekonvencije (eds. G.Knežević, V. Pavić), Beograd 2007, стр.45-47

³⁸ Sajko, K., *HaškaKonvencija o dječjožjaštiti od 19.Listopada 1996; Značajni segment budućeg Hrvatskog Prava*, Novejše tendence razvoja otroškega prava v evropskih državah - prilagajanje otroškega prava v republiki Sloveniji, 1997, Maribor, стр.50.

³⁹ Explanatory Report on the Convention on the International Recovery of Child Support and Other Forms of Family Maintenance; AlegriaBorrás& Jennifer Degeling, 2013 (Borrás/ Degeling Report), 59-63

⁴⁰ Walker S., *Maintenance and Child Support in Private International Law*, (n.27), 52

⁴¹ Ferrand F., (n. 28), 91.

⁴² Член 3 од Регулативата 4/2009.

⁴³ Hess B., Spancken S., *Setting the Scene – The EU Maintenance Regulation, The Recovery of Maintenance in the EU and Worldwide* (Beaumont P., eds.), Oxford and Portland, Oregon,

да се обезбеди ефикасен пристап до правдата, Регулативата предвидува и други јурисдикциони критериуми како субсидиерна надлежност⁴⁴ и *forumnecessitatis*.⁴⁵

Од вака поставената анализа на националните правила за определувањето на директна меѓународна надлежност кои се однесуваат на обврската за издршка на Република Македонија предвидени во ЗМПП и на правилата предвидени во Регулативата 4/2009 може да се заклучи дека јурисдикционите критериуми се разликуваат во голема мера. Во ЗМПП доминира живеалиштето или некаква комбинација на живеалиштето и државјанството, додека во државите членки на ЕУ определувањето на меѓународната надлежност во делот на обврската за издршка се темели на вообичаеното престојувалиште⁴⁶ и автономијата на волјата. Поради тоа потребни се промени во ЗМПП со цел тоа да биде во корелација со новите сфаќања во теоријата и праксата за тоа кој суд е во најдобра позиција да расправа за случаите на меѓународна наплата за издршка.

3. Меродавно право

3.1. Одредби за определување на меродавното право во ЗМПП кои се однесуваат на обврската за издршка

ЗМПП не содржи единствени правила кои се однесуваат на определување на меродавното право за обврската за издршка. Пристапот предвиден во ЗМПП е постоењена повеќе одредби за определување на меродавно право за обврската за издршка кои се разликуваат според основот врз кој настанал правниот однос помеѓу доверителот и должникот на обврската за издршка. Така, во ЗМПП предвидени се посебни колизиони норми кои се однесуваат на брачни и вонбрачни другари, родители и деца, посвоеник и посвоител и издршка на други лица. Оттука, одредбите за определување на меродавно право за обврската за издршка во ЗМПП се предвидени во следните членови:

2014, 333.

⁴⁴ Член 6 од Регулативата 4/2009. Членот 6 предвидува воспоставување на субсидиерна надлежност врз основа на државјанството на двата сопружника.

⁴⁵ Член 7 од Регулативата 4/2009.

⁴⁶ Повеќе за вообичаеното престојувалиште види, Bouček V., *Uobičajenoboravište u hrvatskommeđunarodnomprivatnompravu*, Zbornikpravnogfakulteta u Zagrebu, Zagreb, 2015, стр. 885-915; Ruménov I., *Determination of the Child's Habitual Residence According to the Brussels II bis Regulation*, *PravniLetopis*, Ljubljana 2013, 57-81; Dutta A., *Habitual Residence versus nationality – In search of the European personal connecting factor in family matters*, *Private International Law in the Jurisprudence of European Courts – Family at Focus*, (Župan, M ed.), Faculty of Law Osijek, 2015, 320-327;

- Брачни другари – Членовите 42,43 и 44 од ЗМПП
- Вонбрачни другари – Членот 45 од ЗМПП
- Родители и деца – Член 46 од ЗМПП
- Посвоеник и посвоител – Член 51 од ЗМПП
- Други лица – Член 48 од ЗМПП

-

Членови во ЗМПП	Точки на врзување			
	Заедничкото државјанство на брачните другари	Заедничкото живеалиште	Последното заедничко живеалиште	Правото на РМ
Чл.42 (Лични и законски имотни односи на брачните другари)				
Чл. 43 (Договорни имотни односи на брачните другари)	Ограничена автономија на волја: - државјанството на еден од брачните другари - живеалиштето на еден од брачните другари - за недвижности, местото каде недвижноста се наоѓа	Доколку не го избале меродавното право точките на врзување од чл. 42 се применуваат		
Чл. 44 (Лични, законски и договорни имотни односи на брачните другари во случај на неважност или престанок на бракот)	Истите точки на врзување како и во членовите 42 и 43 од ЗМПП			
Чл. 45 (Имотни односи на лица кои живеат во вонбрачна заедница)	Заедничкото државјанство на двете лица	Заедничкото живеалиште на двете лица		

Чл. 46 (Односи меѓу родители и деца)	Заедничкото државјанство на родителот и детето	Заедничкото живеалиште	Државјанството на детето	
Чл. 51 (Дејство на посвојувањето)	Заедничкото државјанство на посвоеникот и посвоителот	Заедничкото живеалиште	Државјанството на детето	
Чл. 48 (Обврска за издржување)	Државјанството на сродникот од кого се бара издржување			

Од ваквиот приказ на точките на врзување предвидени во колизионите норми на ЗМПП кои се однесуваат на определувањето на меродавното право за обврската за издршка може да се заклучи доминација на заедничкото државјанството или заедничкото живеалиште. Исто така анализата покажа и постоење на ограничена автономија на волја како точка на врзување, но само за договорните имотни односи на брачните другари.⁴⁷

3.2. Одредби за определување на меродавното право во Хашкиот протокол од 2007 за меродавното право на обврската за издршка

Одредбите за определување на меродавното право во рамките на ЕУ не се содржани во Регулативата 4/2009, туку Хашкиот протокол од 2007 за меродавното право на обврската за издршка.⁴⁸ Овој протокол има универзална примена, односно одредбите од овој протокол се применуваат на сите ситуации од неговото подрачје на примена.⁴⁹ Членот 3 од Хашкиот протокол од 2007 предвидува општо правило, додека членовите 4, 5, 6, 7 и 8 предвидуваат други точки на врзување. Примарната точка на врзување определена во членот 3 од Хашкиот Протокол од 2007 претставува вообичаеното престојувалиште на доверителот. Исто така Хашкиот протокол од 2007 година предвидува двоен каскаден систем со субсидиерен карактер.⁵⁰ Членот 4 од Хашкиот протокол содржи посебни правила кои

⁴⁷ Повеќе за автономијата на волјата во семејните односи во ЗМПП види, Deskoski T., Dokovski V., *Connecting Factors, Party Autonomy, and Renvoi in Family Matters in Macedonian and EU Private International Law*, *Private International Law in the Jurisprudence of European Courts – Family at Focus*, (Župan, M ed.), Faculty of Law Osijek, 2015, 394.

⁴⁸ За разликите помеѓу Хашката конвенција за меродавното право на обврската за издршка од 1973 година и Хашкиот протокол од 2007 година види, Župan, M, *Innovations of the 2007 Hague Maintenance Protocol*, (n.29), 318

⁴⁹ Article 2 of the 2007 Hague Protocol. More on the issue see, Bonomi Report, para 34-35; Župan, M, *Innovations of the 2007 Hague Maintenance Protocol*, (n.29), 316

⁵⁰ Župan, M, *Innovations of the 2007 Hague Maintenance Protocol*, (n.29), 320

одат во прилог на некои од доверителите за кои се смета дека правото на државата на нивното вообичаено престојувалиште е во спротивност на нивниот интерес.⁵¹ Ова правило предвидува неколку алтернативни на вообичаеното престојувалиште на доверителот како на пример *lex fori* или заедничкото државјанство како последна солуција.⁵² Членовите 5 и 6 од Хашкиот протокол од 2007 содржат посебни правила кои се однесуваат на брачни другари и поранешни брачни другари и правило за посебни средства за одбрана. Што се однесува до членот 5 од Хашкиот протокол од 2007 година точка на врзување претставува последното вообичаено престојувалиште (во комбинација со принципот на најтесна врска). Новитет во Хашкиот протокол од 2007 година е можноста страните сами да го изберат меродавното право. Таквата позиција отстапува од традиционалниот пристап во семејно правните односи според кој страните не можат слободно да располагаат со своите права и обврски дури и во ситуации со меѓународен елемент.⁵³ Новиот пристап во семејното право (исто така и кај обврската за издршка) се обидува да ги охрабри страните во семејно правните односи да размислуваат за своите потреби и да ги организираат овие односи на амикабилен начин.⁵⁴ Во овој контекст членовите 7 и 8 овозможуваат на страните да го изберат меродавното право (ограничено *optio iuris*), со поставување на различни ограничувања.⁵⁵

Врз основа на изнесеното може да се заклучи дека одредбите во ЗМПП и во Хашкиот протокол од 2007 година кои се однесуваат на определувањето на меродавното право за обврската за издршка системски и супстанцијално се разликуваат. Во ЗМПП се предвидени повеќе одредби кои се разликуваат според основот на правниот однос помеѓу доверителот и должникот на обврската за издршка, додека Хашкиот протокол од 2007 година предвидува едно општо правило и определени исклучоци. Исто така точките на врзување (државјанството, заедничкото живеалиште и ограничена автономија на волја) предвидени во ЗМПП и точките на врзување предвидени во Хашкиот протокол од 2007 година (вообичаено престојувалиште, автономија на волја) се разликуваат супстанцијално. Оттука Република Македонија во блиска иднина потребно е да го прилагоди сопственото законодавство на овие нови тенденции.

⁵¹ Explanatory Report on the Hague Protocol of 23 November 2007 on the Law Applicable to Maintenance Obligations prepared by Andrea Bonomi, 2013, para 45.

⁵² Повеќе за овие точки на врзување види, Walker S., (n 27), 78-83.

⁵³ Župan, M, *Innovations of the 2007 Hague Maintenance Protocol*, (n.29), 320

⁵⁴ *ibid.*

⁵⁵ Walker S., (n 27), 87-91.

4. Заклучок

Потребно е Република Македонија да превеземе сериозни системски мерки со цел сопствениот правен систем да го доближи до стандардите кои се прифатени во рамките на Хашката конференција за меѓународно приватно право и ЕУ. Тоа значи дека Република Македонија треба да изврши ратификација на Хашката конвенција за обврската за издршка од 2007 година како и Хашкиот протокол од 2007. Ова произлегува од новите околности кои се потврдени и од страна на ЕУ, во однос на промените во правните системи во однос на прекугранична наплата на обврската за издршка, а кои имаат за цел избегнат судир помеѓу Хашките конвенции и правото на ЕУ. Поради тоа Република Македонија мора да преземе неколку чекори: најпрвин како земја кандидат за членство во ЕУ мора да изврши апроксимација на правниот систем со стандардите во ЕУ преку ратификација на Хашките конвенции од 2007 година, а особено Хашкиот Протокол од 2007 година. Второ, потребно е овие нови тенденции во меѓународното приватно право да бидат инкорпорирани во ЗМПП со тоа што би се преземало вообичаеното престојувалиште како јурисдикционен критериум и точка на врзување. Судот на вообичаеното престојувалиште на доверителот претставува најсоодветен форум за расправа на овие ситуации поради близината што судот ја има со самиот случај. Овие нови тенденции на зголемен број на прекугранични бракови, а со самото тоа и зголемен број на луѓе кои живеат надвор од територијата на државата чие државјанство го поседуваат, го намалува апсолутниот супремат на државјанството како точка на врзување во ЗМПП на Република Македонија и дава основ за полиберално прифаќање на можноста за примена на правото на државата каде доверителот има вообичаено престојувалиште. Ваквата позиција заедно со јурисдикционионите критериуми предвидени во Регулативата на ЕУ 4/2009 и одредбите за определување на меродавното право предвидени во Хашкиот протокол од 2007 година го позиционираат вообичаеното престојувалиште на доверителот на издршката (во крајна линија тоа би значело примена на *lex fori*) како најсоодветен форум за разрешување на случаите за обврска за издршка на начин што таквата позиција би овозможила гаранции за правични и ефикасни постапки и поедноставно разбирање на социјалната позадина на самиот случај. Исто така, идејата дека страните можат самите да го определат меродавното право преставува позитивен развој на настаните. Современото разбирање на односите во семејството е во полза на ваквиот развој, особено охрабрувањето на лицата кои подлежат на семејно правни односи да размислуваат однапред на нивните потреби и соодветно да ги организираат тие односи на

амикабилен начин со што би се напуштил традиционалниот пристап во семејно правните односи каде страните немаа слобода во разлагањето со нивните права и обврски дури и во ситуации со странски елемент.